

Lluís Eroles i Benabarre

VITICULTURA PENEDESENCA

Ja fa una colla d'anys, potser menys dels que algú podria pensar però més dels que jo pugui recordar, el Penedès tenia ja consideració de zona vinatera. Era una comarca on el conreu de la vinya s'havia convertit en l'activitat agrícola més important i l'elaboració d'escumosos li havia donat prestigi.

El vi que no es destinava a l'elaboració d'escumosos, xampany primer i cava després, anava gairebé tot per a la venda a doll i exportació a l'engròs.

Poc, encara molt poc, es reservava per a vi embotellat.

La DO Penedès, que es va crear l'any 1960, va establir de manera oficial les varietats de raïm que haurien de ser admeses per aquesta DO i que principalment van ser macabeu, xarel·lo i parellada, atès la producció d'escumosos.

Les varietats negres i algunes altres de blanques, també admeses, continuaren con-

reant-se, encara que amb una proporció més petita.

Amb la nova DO es va millorar el sistema de vinificació i s'hi van aplicar les tècniques d'enologia, impartides de bon començament a les mateixes estacions enològiques i divulgades en el sector elaborador per mitjà de cursets, i encara més endavant incloent l'enologia als cicles de Formació Professional, uns estudis que als darrers anys han adquirit importància fins a convertir-se en una especialitat dintre els estudis universitaris.⁽¹⁾

Encetada ja la dècada dels anys setanta, els vins de taula penedesencs començaren a veure's als comerços i al sector de restauració. Moltes firmes comercials que a la primera meitat del segle XX elaboraven gairebé només escumosos (xampany/cava) varen apostar per incloure al seus catàlegs l'oferta de vi embotellat amb marques pròpies o bé marques reconegudes, que incorporaren mitjançant l'absorció i/o participació en capitals d'empreses vinateres, amb la qual cosa endegaren una política comercial expansionista dintre del mercat nacional al temps que ho feien també a l'exterior, principalment a països que pocs anys després formarien part de l'Europa comunitària.

L'any que Espanya es va incorporar de ple dret a la CEE, el Penedès tenia enregistrades 20.175 h de vinya, i a final de la campanya 2002-2003 era ja de 27.547,39 h, és a dir, un 36,54% més.

El 1995 la producció de vi al Penedès era d'1.469.685 hl mentre que l'obtinguda el 2002 va ser d'1.611.538 hl.

Així doncs, podem dir que els darrers anys la tendència ha estat d'un augment en el conreu de vinya i també en la producció i elaboració de vi (9,65%).

Tot això, però, no ha anat acompanyat d'un increment paral·lel en el consum interior ni tampoc a l'exportació, llevat d'alguns casos puntuals.

Això és el que ens diuen les estadístiques d'exportació de la DO Penedès.

Any 1995		
Exportació total a		
Europa:	10.825.953 l	14.434.604 ampolles
Exportació resta de països	5.920.933 l	7.894.577 ampolles

Any 2003		
Exportació total a		
Europa	9.220.312 l	12.293.749 ampolles
Exportació resta de països	3.042.261 l	4.056.348 ampolles

En aquestes diferències, que ja es posaven de manifest el 2001 i 2002, s'ha de considerar, no obstant això, que hi ha hagut un trasvassament de marques des de la DO Penedès cap a la DO Catalunya, amb la qual cosa es fa difícil veure ara fins a quin punt la venda de vi que s'elabora al Penedès es troba afectada per una producció que porta a un desequilibri entre oferta i demanda.

El cas és que el sector vitivinícola català, igual que el d'altres regions d'Espanya, té uns excedents de producció que la demanda de mercat no arriba a fer net i que, contràriament al que va expressar el conseller d'Agricul-

tura de la Generalitat de Catalunya durant la seva visita a Covides, la situació es pretén arreglar a casa nostra posant l'accent en els preus quan també hi ha molts altres elements a considerar.

D'aquesta circumstància, que a les empreses elaboradores els ha anat bé per ajustar preus i ser més competitives, els viticultors en pateixen les conseqüències, ja que en arribar l'època de la verema el preu que es paga pel raïm es manté igual any rere any i, fins i tot, algunes varietats negres arriben a baixar respecte a l'anterior,⁽²⁾ de manera que el rendiment que aconsegueix el pagès en el treball de la vinya resulta cada vegada més deficitari.

Per sortir d'aquesta situació caldria arribar a un marc d'acords generals entre totes les parts implicades, pel que fa al preu del raïm, que permetessin al viticultor viure del seu treball, un acord que sembla ésser encara

lluny d'assolir, tal com s'ha demostrat al llarg del 2004.

És potser per això que caldria anar, de forma més decidida, cap a la confecció del Mapa de Sòls de la DO Penedès⁽³⁾ i aprofundir en els aspectes de qualitat d'algunes varietats, conèixer millor els microclimes que s'hi poden trobar, etc., i amb tota aquesta informació orientar les actuacions que haurien de permetre assolir les singularitats que es suggereixen a la llei d'ordenació vitivinícola.

Hi ha també una altra qüestió que influeix negativament en l'ànim dels viticultors penedesencs com és el convenciment que a la comarca hi ha més vi del que es produeix, i això podria considerar-se, en alguns casos, una transgressió de les normatives establertes per les Denominacions d'Origen si el que es fa és redenominar, a l'aixoplug de la DO Penedès, vins que procedeixen de regions forànies.⁽⁴⁾

L'INCAVI (Institut Català de la Vinya i el Vi), que és conscient d'això, ja ha establert mesures de control i ha encarregat la confecció d'un registre vitivinícola català que haurà de permetre conèixer amb exactitud i detall molt més sobre les plantacions de vinya, com ara la propietat, l'extensió, varietats conreades i rendiment, etc., entre altres aspectes importants.

Quan això estigui del tot enllestit⁽⁵⁾ i es normalitzin totes aquelles situacions irregulars es podrà veure amb més claredat la problemàtica real del sector i trobar solució a una bona part de la conflictivitat actual.

Altres accions⁽⁶⁾ que permetrien també al consumidor de fora conèixer més bé la Denominació d'Origen Penedès foren les campanyes publicitàries que sempre ajuden a promoure el consum dels vins que s'acullen a una DO. Fixem-nos, si més no, en la publicitat

genèrica però incisiva que fan les DO Rioja, Somontano o Navarra, per citar-ne només alguns.

Una altra iniciativa a considerar i que hauria d'estar promoguda principalment pels estaments oficials i institucionals del sector vinícola penedesenc podria consistir en uns guardons a atorgar anualment al millor anunci de vi, acollit a la DO Penedès, publicat a la premsa durant l'any anterior.

La selecció d'anuncis hauria d'anar a càrrec d'un jurat format per tècnics publicitaris i tots els anuncis haurien de reunir les característiques establertes prèviament per aquell consell d'experts a les bases de cada convocatòria.

No cal dir que aquestes característiques haurien de considerar aspectes publicitaris tan diferencials com imaginació, originalitat, elegància i, fins i tot, amb una certa mesura, un toc d'agressivitat fins al punt que l'anunci desvetllés en el públic l'interès pel producte.

Si s'aconseguís crear uns guardons amb aquestes característiques, revestits d'una parafernàlia mediàtica adient, a més de promocionar el Penedès com a comarca i els seus vins com el fruit d'un esforç col·lectiu de productors i elaboradors, es donaria suport, de retruc, a aquell reclam turístic amb el qual s'intenta potenciar mitjançant les rutes del vi i que porta a les empreses del sector a esmerçar més atenció i cura als aspectes externs de les vinyes i l'entorn de les instal·lacions on té lloc l'elaboració del vi i del cava penedesenc.

NOTES

(1) *El 3 de Vuit*, 24-1-1997.

(2) A les collites dels anys 2000-2002 les varietats blanques es van pagar a 0,29 euros k/g, i el 2003 es va

baixar a 0,27 euros, per una graduació mínima de 10° i sense podridura. En el cas de les varietats negres, el diferencial reductor encara va ser més accentuat. De 0,71 euros el 2000 es va baixar a 0,58, 0,51 i 0,52 pagat el 2003.

El 2004 la situació ha continuat amb la mateixa gravetat dels darrers anys.

- (3) *El 3 de Vuit* del 6-7-02.
- (4) De fet, la mateixa Generalitat va obrir les portes a l'entrada de vins i most d'altres zones de fora la DO Penedès en autoritzar modificacions al reglament, malgrat les impugnacions que s'hi van presentar. Vegeu *El 3 de Vuit* del 23-9-1999 i 7-5-1999.
- (5) Sobre el registre del sector vitivinícola, es va publicar un article interessant al *Dossier Econòmic de Catalunya*, del 3-9 de juliol 2004, pàg. 20.
- (6) Les Mostres de Vins de Catalunya són un bon referent com també ho és la campanya "Estima els teus vins" i "La màgia de la naturalesa", promoguda per la DO Penedès, si bé en aquest punt pensem en accions publicitàries més mediàtiques i que arribin a molts altres indrets.

Josep M. T. Grau Pujol

LA FRAGMENTACIÓ DEL FONS DE LA PRESÓ DE PARTIT JUDICIAL DEL VENDRELL

Les vicissituds del patrimoni documental català estan plenes de sotracs, alguns d'irreparables, des de la destrucció per guerres, per la mala gestió o simplement per obtenir pasta de paper, fins a la dispersió i fragmentació.

Per aquests motius els investigadors de les ciències socials han de destinar una bona part del seu temps a la localització de la documentació. El punt de partida de tota recerca és conèixer les demarcacions administratives històriques, les institucions que exerciren competències sobre el tema a tractar, i on han anat a parar els seus arxius. En l'àmbit judicial, a l'Àntic Règim, l'exercici de la justícia estava repartit entre els senyors jurisdiccionals i el rei; al segle XIX l'Estat n'assumí el complet control.

Amb la divisió provincial el Vendrell restà adscrit a Tarragona; però en un nivell administratiu inferior fou capital de partit judicial, amb jutjat i presó. La documentació de la presó s'ha conservat en la seva majoria a la mateixa població, primer a l'arxiu municipal, i posteriorment a l'Arxiu Històric Comarcal (ACVE).

L'any 1954, amb motiu de la supressió de la presó del Vendrell, hi ha haver un trasllat del fons, i es portà a Tarragona (a la presó provincial) la totalitat dels expedients d'interns. Anys després, el 1995-1996, s'efectuà una transferència a l'Arxiu Històric de Tarragona (AHT), on són a l'abast dels estudiosos. En total hi ha 1.233 expedients personals (1910/1951). Amb la caiguda de la II República espanyola per la victòria franquista s'inicià una forta repressió política, per a la qual els arxius són una peça clau per conèixer els judicis, les condemnes, els afusellaments i en general la imatge més dura de la repressió.

El fons penitenciari del Vendrell no fou l'únic que patí una divisió. Els de Montblanc, Reus i Tortosa seguiren el mateix procés, no així els de Falset, Gandesa i Valls, que es mantingueren *in situ*.⁽¹⁾

Una de les possibilitats seria reunificar les dues parts dels fons, el de l'ACVE i el de l'AHT, atenent el principi d'origen. En el cas que no fos possible el retorn de la documentació original, hom podria realitzar una còpia.

Un altre fons, pertanyent a la Generalitat republicana, on podem trobar dades de la presó del Vendrell —en concret, la relació entre les dues institucions— es troba avui a Salamanca físicament, però inventariada i microfilmada es pot consultar a l'Arxiu Nacional de Catalunya (Sant Cugat del Vallès).

Alguns fons complementaris són el de la presó provincial de Tarragona (AHT), que

baixar a 0,27 euros, per una graduació mínima de 10° i sense podridura. En el cas de les varietats negres, el diferencial reductor encara va ser més accentuat. De 0,71 euros el 2000 es va baixar a 0,58, 0,51 i 0,52 pagat el 2003.

El 2004 la situació ha continuat amb la mateixa gravetat dels darrers anys.

- (3) *El 3 de Vuit* del 6-7-02.
- (4) De fet, la mateixa Generalitat va obrir les portes a l'entrada de vins i most d'altres zones de fora la DO Penedès en autoritzar modificacions al reglament, malgrat les impugnacions que s'hi van presentar. Vegeu *El 3 de Vuit* del 23-9-1999 i 7-5-1999.
- (5) Sobre el registre del sector vitivinícola, es va publicar un article interessant al *Dossier Econòmic de Catalunya*, del 3-9 de juliol 2004, pàg. 20.
- (6) Les Mostres de Vins de Catalunya són un bon referent com també ho és la campanya "Estima els teus vins" i "La màgia de la naturalesa", promoguda per la DO Penedès, si bé en aquest punt pensem en accions publicitàries més mediàtiques i que arribin a molts altres indrets.

Josep M. T. Grau Pujol

LA FRAGMENTACIÓ DEL FONS DE LA PRESÓ DE PARTIT JUDICIAL DEL VENDRELL

Les vicissituds del patrimoni documental català estan plenes de sotracs, alguns d'irreparables, des de la destrucció per guerres, per la mala gestió o simplement per obtenir pasta de paper, fins a la dispersió i fragmentació.

Per aquests motius els investigadors de les ciències socials han de destinar una bona part del seu temps a la localització de la documentació. El punt de partida de tota recerca és conèixer les demarcacions administratives històriques, les institucions que exerciren competències sobre el tema a tractar, i on han anat a parar els seus arxius. En l'àmbit judicial, a l'Àntic Règim, l'exercici de la justícia estava repartit entre els senyors jurisdiccionals i el rei; al segle XIX l'Estat n'assumí el complet control.

Amb la divisió provincial el Vendrell restà adscrit a Tarragona; però en un nivell administratiu inferior fou capital de partit judicial, amb jutjat i presó. La documentació de la presó s'ha conservat en la seva majoria a la mateixa població, primer a l'arxiu municipal, i posteriorment a l'Arxiu Històric Comarcal (ACVE).

L'any 1954, amb motiu de la supressió de la presó del Vendrell, hi ha haver un trasllat del fons, i es portà a Tarragona (a la presó provincial) la totalitat dels expedients d'interns. Anys després, el 1995-1996, s'efectuà una transferència a l'Arxiu Històric de Tarragona (AHT), on són a l'abast dels estudiosos. En total hi ha 1.233 expedients personals (1910/1951). Amb la caiguda de la II República espanyola per la victòria franquista s'inicià una forta repressió política, per a la qual els arxius són una peça clau per conèixer els judicis, les condemnes, els afusellaments i en general la imatge més dura de la repressió.

El fons penitenciari del Vendrell no fou l'únic que patí una divisió. Els de Montblanc, Reus i Tortosa seguiren el mateix procés, no així els de Falset, Gandesa i Valls, que es mantingueren *in situ*.⁽¹⁾

Una de les possibilitats seria reunificar les dues parts dels fons, el de l'ACVE i el de l'AHT, atenent el principi d'origen. En el cas que no fos possible el retorn de la documentació original, hom podria realitzar una còpia.

Un altre fons, pertanyent a la Generalitat republicana, on podem trobar dades de la presó del Vendrell —en concret, la relació entre les dues institucions— es troba avui a Salamanca físicament, però inventariada i microfilmada es pot consultar a l'Arxiu Nacional de Catalunya (Sant Cugat del Vallès).

Alguns fons complementaris són el de la presó provincial de Tarragona (AHT), que

s'inicia el 1939, i d'altres, com els dels tribunals militars (dipositats a l'Arxiu de Capitania General de la Tercera Regió Militar a Barcelona), que contenen els judicis sumaríssims. O els fons de les juntes locals i provincial de Llibertat Vigilada, la cronologia de les quals se centra principalment en la dècada dels anys quaranta (AHT).

Els arxius de les presons són la font bàsica per a l'estudi de la conflictivitat social, la delinqüència i la repressió que han portat a terme els règims dictatorials que hem tingut.

NOTA

(1) Per a més informació vegeu el nostre treball "Entre la pèrdua i la dispersió: els fons documentals de les presons preventives o de partit a la província de Tarragona (època franquista)" dins *Actes I Congrés Camps de concentració i el món penitenciari d'Espanya durant la Guerra Civil i el Franquisme*. Museu d'Història de Catalunya. Barcelona. 2002 (en premsa).

Josep M. T. Grau Pujol

UN DOCUMENT SOBRE EL FERROCARRIL DEL VENDRELL EN UN FONDS COMERCIAL DE REUS (segle XIX)

Seguint en la línia de donar a conèixer documentació del Penedès localitzada fora de la comarca, volem comentar l'existència d'un llibre de comptabilitat de la construcció del tram segon de la xarxa Madrid-Barcelona en el seu pas pel Vendrell, datat els anys 1881-1884. El volum en qüestió està relligat, no té coberta i amida 32x23 centímetres, els fulls són impresos i la llengua emprada és la castellana. El contracte estava fet a favor de Bonaventura Bas-seda.

El contingut del llibre és el recompte numèric dels jornals dels treballadors (peons, paletes, ferrers, fusters i encarregats), el seu import, els carros i vagons utilitzats i el tipus d'obra. Les anotacions són diàries i estadístiques, sense constar-hi els noms de les persones. El volum, en bon estat, es conserva dins el fons Sunyer (signatura topogràfica 34) de l'Arxiu Comarcal de Reus (plaça del Castell, 3-A).

No és l'únic existent, sobre la mateixa matèria n'hi ha un altre de similar dels anys 1887-1888 de Cornellà de Llobregat (sign. 35).

En la industrialització de la Catalunya del segle XIX el ferrocarril ocupa un lloc destacadíssim, tant per la seva construcció com per la revolució en el transport terrestre. Les investigacions existents són força nombroses, tant a nivell general com local.⁽¹⁾

Els fons documentals principals sobre ferrocarrils els conserva l'empresa RENFE,⁽²⁾ tot i que altres ens públics (com, per exemple, les diputacions) també en tenen.

En referència a la construcció dels traçats, disposem dels fons notariaus, on es poden cercar la constitució de companyies o les expropiacions de terres. Una font paral·lela ens l'ofereixen les inscripcions del registre de la propietat, que permeten una recerca més ràpida de les transmissions de les finques. Altrament, en els llegats patrimonials d'hisendats podem localitzar referències interessants.

Com a mitjà de transport de persones i mercaderies les Juntes Provincials d'Agricultura, Indústria i Comerç en tenien competències. Al fons de la de Tarragona (dipositada a l'Arxiu Històric de Tarragona), s'hi troben un grapat d'expedients, com el de la pròrroga de subvenció del ferrocarril Lleida-Tarragona el 1876 (sign. 234) o dins del negociat general, que parla de les tarifes del 1856 del trajecte

baixar a 0,27 euros, per una graduació mínima de 10° i sense podridura. En el cas de les varietats negres, el diferencial reductor encara va ser més accentuat. De 0,71 euros el 2000 es va baixar a 0,58, 0,51 i 0,52 pagat el 2003.

El 2004 la situació ha continuat amb la mateixa gravetat dels darrers anys.

- (3) *El 3 de Vuit* del 6-7-02.
- (4) De fet, la mateixa Generalitat va obrir les portes a l'entrada de vins i most d'altres zones de fora la DO Penedès en autoritzar modificacions al reglament, malgrat les impugnacions que s'hi van presentar. Vegeu *El 3 de Vuit* del 23-9-1999 i 7-5-1999.
- (5) Sobre el registre del sector vitivinícola, es va publicar un article interessant al *Dòssier Econòmic de Catalunya*, del 3-9 de juliol 2004, pàg. 20.
- (6) Les Mostres de Vins de Catalunya són un bon referent com també ho és la campanya "Estima els teus vins" i "La màgia de la naturalesa", promoguda per la DO Penedès, si bé en aquest punt pensem en accions publicitàries més mediàtiques i que arribin a molts altres indrets.

Josep M. T. Grau Pujol

LA FRAGMENTACIÓ DEL FONS DE LA PRESÓ DE PARTIT JUDICIAL DEL VENDRELL

Les vicissituds del patrimoni documental català estan plenes de sotrats, alguns d'irreparables, des de la destrucció per guerres, per la mala gestió o simplement per obtenir pasta de paper, fins a la dispersió i fragmentació.

Per aquests motius els investigadors de les ciències socials han de destinar una bona part del seu temps a la localització de la documentació. El punt de partida de tota recerca és conèixer les demarcacions administratives històriques, les institucions que exerciren competències sobre el tema a tractar, i on han anat a parar els seus arxius. En l'àmbit judicial, a l'Àntic Règim, l'exercici de la justícia estava repartit entre els senyors jurisdiccionals i el rei; al segle XIX l'Estat n'assumí el complet control.

Amb la divisió provincial el Vendrell restà adscrit a Tarragona; però en un nivell administratiu inferior fou capital de partit judicial, amb jutjat i presó. La documentació de la presó s'ha conservat en la seva majoria a la mateixa població, primer a l'arxiu municipal, i posteriorment a l'Arxiu Històric Comarcal (ACVE).

L'any 1954, amb motiu de la supressió de la presó del Vendrell, hi ha haver un trasllat del fons, i es portà a Tarragona (a la presó provincial) la totalitat dels expedients d'interns. Anys després, el 1995-1996, s'efectuà una transferència a l'Arxiu Històric de Tarragona (AHT), on són a l'abast dels estudiosos. En total hi ha 1.233 expedients personals (1910/1951). Amb la caiguda de la II República espanyola per la victòria franquista s'inicià una forta repressió política, per a la qual els arxius són una peça clau per conèixer els judicis, les condemnes, els afusellaments i en general la imatge més dura de la repressió.

El fons penitenciari del Vendrell no fou l'únic que patí una divisió. Els de Montblanc, Reus i Tortosa seguiren el mateix procés, no així els de Falset, Gandesa i Valls, que es mantingueren *in situ*.⁽¹⁾

Una de les possibilitats seria reunificar les dues parts dels fons, el de l'ACVE i el de l'AHT, atenent el principi d'origen. En el cas que no fos possible el retorn de la documentació original, hom podria realitzar una còpia.

Un altre fons, pertanyent a la Generalitat republicana, on podem trobar dades de la presó del Vendrell —en concret, la relació entre les dues institucions— es troba avui a Salamanca físicament, però inventariada i microfilmada es pot consultar a l'Arxiu Nacional de Catalunya (Sant Cugat del Vallès).

Alguns fons complementaris són el de la presó provincial de Tarragona (AHT), que

s'inicia el 1939, i d'altres, com els dels tribunals militars (dipositats a l'Arxiu de Capitania General de la Tercera Regió Militar a Barcelona), que contenen els judicis sumaríssims. O els fons de les juntes locals i provincial de Llibertat Vigilada, la cronologia de les quals se centra principalment en la dècada dels anys quaranta (AHT).

Els arxius de les presons són la font bàsica per a l'estudi de la conflictivitat social, la delinqüència i la repressió que han portat a terme els règims dictatorials que hem tingut.

NOTA

(1) Per a més informació vegeu el nostre treball "Entre la pèrdua i la dispersió: els fons documentals de les presons preventives o de partit a la província de Tarragona (època franquista)" dins *Actes I Congrés Camps de concentració i el món penitenciari d'Espanya durant la Guerra Civil i el Franquisme*. Museu d'Història de Catalunya. Barcelona. 2002 (en premsa).

Josep M. T. Grau Pujol

UN DOCUMENT SOBRE EL FERROCARRIL DEL VENDRELL EN UN FONS COMERCIAL DE REUS (segle XIX)

Seguint en la línia de donar a conèixer documentació del Penedès localitzada fora de la comarca, volem comentar l'existència d'un llibre de comptabilitat de la construcció del tram segon de la xarxa Madrid-Barcelona en el seu pas pel Vendrell, datat els anys 1881-1884. El volum en qüestió està relligat, no té coberta i amida 32x23 centímetres, els fulls són impresos i la llengua emprada és la castellana. El contracte estava fet a favor de Bonaventura Bas-seda.

El contingut del llibre és el recompte numèric dels jornals dels treballadors (peons, paletes, ferrers, fusters i encarregats), el seu import, els carros i vagons utilitzats i el tipus d'obra. Les anotacions són diàries i estadístiques, sense constar-hi els noms de les persones. El volum, en bon estat, es conserva dins el fons Sunyer (signatura topogràfica 34) de l'Arxiu Comarcal de Reus (plaça del Castell, 3-A).

No és l'únic existent, sobre la mateixa matèria n'hi ha un altre de similar dels anys 1887-1888 de Cornellà de Llobregat (sign. 35).

En la industrialització de la Catalunya del segle XIX el ferrocarril ocupa un lloc destacadíssim, tant per la seva construcció com per la revolució en el transport terrestre. Les investigacions existents són força nombroses, tant a nivell general com local.⁽¹⁾

Els fons documentals principals sobre ferrocarrils els conserva l'empresa RENFE,⁽²⁾ tot i que altres ens públics (com, per exemple, les diputacions) també en tenen.

En referència a la construcció dels traçats, disposem dels fons notariaus, on es poden cercar la constitució de companyies o les expropiacions de terres. Una font paral·lela ens l'ofereixen les inscripcions del registre de la propietat, que permeten una recerca més ràpida de les transmissions de les finques. Altrament, en els llegats patrimonials d'hisendats podem localitzar referències interessants.

Com a mitjà de transport de persones i mercaderies les Juntes Provincials d'Agricultura, Indústria i Comerç en tenien competències. Al fons de la de Tarragona (dipositada a l'Arxiu Històric de Tarragona), s'hi troben un grapat d'expedients, com el de la pròrroga de subvenció del ferrocarril Lleida-Tarragona el 1876 (sign. 234) o dins del negociat general, que parla de les tarifes del 1856 del trajecte

s'inicia el 1939, i d'altres, com els dels tribunals militars (dipositats a l'Arxiu de Capitania General de la Tercera Regió Militar a Barcelona), que contenen els judicis sumaríssims. O els fons de les juntes locals i provincial de Llibertat Vigilada, la cronologia de les quals se centra principalment en la dècada dels anys quaranta (AHT).

Els arxius de les presons són la font bàsica per a l'estudi de la conflictivitat social, la delinqüència i la repressió que han portat a terme els règims dictatorials que hem tingut.

NOTA

(1) Per a més informació vegeu el nostre treball "Entre la pèrdua i la dispersió: els fons documentals de les presons preventives o de partit a la província de Tarragona (època franquista)" dins *Actes I Congrés Camps de concentració i el món penitenciari d'Espanya durant la Guerra Civil i el Franquisme*. Museu d'Història de Catalunya. Barcelona. 2002 (en premsa).

Josep M. T. Grau Pujol

UN DOCUMENT SOBRE EL FERROCARRIL DEL VENDRELL EN UN FONS COMERCIAL DE REUS (segle XIX)

Seguint en la línia de donar a conèixer documentació del Penedès localitzada fora de la comarca, volem comentar l'existència d'un llibre de comptabilitat de la construcció del tram segon de la xarxa Madrid-Barcelona en el seu pas pel Vendrell, datat els anys 1881-1884. El volum en qüestió està relligat, no té coberta i amida 32x23 centímetres, els fulls són impresos i la llengua emprada és la castellana. El contracte estava fet a favor de Bonaventura Bas-seda.

El contingut del llibre és el recompte numèric dels jornals dels treballadors (peons, paletes, ferrers, fusters i encarregats), el seu import, els carros i vagons utilitzats i el tipus d'obra. Les anotacions són diàries i estadístiques, sense constar-hi els noms de les persones. El volum, en bon estat, es conserva dins el fons Sunyer (signatura topogràfica 34) de l'Arxiu Comarcal de Reus (plaça del Castell, 3-A).

No és l'únic existent, sobre la mateixa matèria n'hi ha un altre de similar dels anys 1887-1888 de Cornellà de Llobregat (sign. 35).

En la industrialització de la Catalunya del segle XIX el ferrocarril ocupa un lloc destacadíssim, tant per la seva construcció com per la revolució en el transport terrestre. Les investigacions existents són força nombroses, tant a nivell general com local.⁽¹⁾

Els fons documentals principals sobre ferrocarrils els conserva l'empresa RENFE,⁽²⁾ tot i que altres ens públics (com, per exemple, les diputacions) també en tenen.

En referència a la construcció dels traçats, disposem dels fons notariaus, on es poden cercar la constitució de companyies o les expropiacions de terres. Una font paral·lela ens l'ofereixen les inscripcions del registre de la propietat, que permeten una recerca més ràpida de les transmissions de les finques. Altrament, en els llegats patrimonials d'hisendats podem localitzar referències interessants.

Com a mitjà de transport de persones i mercaderies les Juntes Provincials d'Agricultura, Indústria i Comerç en tenien competències. Al fons de la de Tarragona (dipositada a l'Arxiu Històric de Tarragona), s'hi troben un grapat d'expedients, com el de la pròrroga de subvenció del ferrocarril Lleida-Tarragona el 1876 (sign. 234) o dins del negociat general, que parla de les tarifes del 1856 del trajecte

Tarragona-Reus. Igualment una lectura acurada de les actes de la junta de govern aportaria dades importants. En la biblioteca auxiliar sobressurt un opuscle imprès editat a Cartagena el 1851 titulat *Camino de hierro de la provincia de Murcia. Proyecto de reglamento para la formación de una empresa de ferro-carril de Cartagena a Murcia*.

Avançant en el temps, la institució successora de la Junta Provincial, la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Tarragona, compta amb documents des del 1892 referits al transport per via fèrria (a l'AHT). Abunden les estadístiques, tarifes (1951-1961), projectes com el ferrocarril de Picamoixons a Tarragona (1956-1959), plec de correspondència sobre els trens (1921-1949), papers sobre el TIF (Transport Internacional per Ferrocarril) i de la Junta de Coordinació de Transports Terrestres i Marítics.

Una altra tipologia de fons, la fiscal, ens pot aportar nombroses dades. En el d'Hisenda de Tarragona (AHT) trobem caixes amb expedients del Servei d'Inspecció de Transports.

El món del treball té moltes possibilitats de recerca. Així, en el fons del Govern Civil de Tarragona (AHT), sèrie d'associacions, hi descobrim els reglaments i estatuts de diverses organitzacions, com els del Sindicat d'Obrers Ferroviaris de Barcelona (1916) i de la seva secció de Tarragona (1933-1935), el del Sindicat d'Indústria Ferroviària o la Societat Mútua de Ferroviaris de Material i Tracció de Tarragona Nord (1927-1934).

Ja en el període de la dictadura del general Franco disposem de dades de les delegacions provincials de la CNS-AISS (a l'AHT) que inclouen expedients disciplinaris, eleccions d'enllaços sindicals, convenis col·lectius, afiliacions a la Seguretat Social, actes, censos,

correspondència, etc. En el fons de la presó provincial de Tarragona (AHT) hom pot aprofundir en la repressió política sobre el moviment obrer ferroviari, en especial de la immediata postguerra, amb inhabilitacions, empresonaments, exili i fins i tot afusellats. Recordem que els sumaris dels judicis es conserven a Barcelona, a l'Arxiu de la Capitania General de la Regió Pirenaica (al passeig Colom) i és necessària una petició escrita abans d'anar-hi. A més, a Salamanca hi ha força documentació, tot i que mal catalogada.

En els fons municipals de les poblacions per on passaven els combois podrem consultar documents com correspondència, projectes, servituds de creuaments i camins, estacions, festes d'inauguracions, etc.

En els nostres arxius hi ha veritables tresors encara per conèixer. Tot i la importància del patrimoni industrial (màquines), hem de dedicar la nostra atenció també al documental.

NOTES

(1) Per l'Estat espanyol vegeu, entre d'altres, Miguel Artola (ed.), *Los ferrocarriles en España, 1844-1943*, Madrid, 1978, 2v. Antonio Gómez Mendoza, *Ferrocarriles y cambio económico en España, 1855-1913*, Madrid, 1982. Gabriel Tortella, *Los orígenes del capitalismo en España. Banca, industria y ferrocarriles en el siglo XIX*, Madrid, 1973. I per Catalunya Pere Pascual Domènech, "Ferrocarrils i industrialització a Catalunya" a *Recerques* (Barcelona) núm. 17 (1985), pàgs. 43-72.

Un exemple de la vitalitat de la història local a les comarques meridionals la tenim a Josep Santesmases Ollé, "Projectes de ferrocarril frustrats: el transversal del Principat de Catalunya i el ferrocarril Tarragona-Cervera-Ponts" a *La Resclosa* (Vila-rodona) núm. 1 (1997), pàgs. 49-96, o les memòries de Miquel Serra Gras, *Estació del Nord, estació Reus-Avenida o "Estació Vella", records d'un cap d'estació*. Reus, 1999.

(2) Renfe ha creat una fundació anomenada Fundació de los Ferrocarriles Españoles amb un centre de documentació a la capital del Regne (c/ Santa Isabel, 44, 28012 Madrid), que a la dècada dels anys vuitanta,

publicà diversos volums sobre documentació ferroviària i transports. També us remetem al treball de Francisco González Carcedo, "Fondos documentales sobre ferrocarriles" a les actes del primer *Congreso sobre archivos económicos de entidades privadas*. Madrid, 1982, pàgs. 127-132.

Josep M. T. Grau Pujol

NOTÍCIA D'UN FORMULARI NOTARIAL DEL PRIMER TERC DEL SEGLE XIX, PROCEDENT DE VILANOVA I LA GELTRU

Per a l'aprenentatge de l'ofici de notari un jove, amb coneixements d'escriptura i de la llengua llatina, es posava d'escrivent a casa d'un professional de la fe pública, per a iniciar-se en l'ofici. La teoria estava exposada en diversos manuals impresos de l'art de la notaria, i la pràctica s'exercia a través dels formularis, que venien a ser models de les escriptures més comunes.

Aquests formularis ja apareixen a l'època medieval, i continuen a les èpoques modernes i contemporània, solen ser manuscrits, i s'han estudiat especialment a Catalunya i al País Valencià. Aquesta tipologia de documents generalment s'ha conservat en els fons notariais. Pel que fa al Penedès, disposem del treball de Josep M. Duart Montoliu sobre un formulari notarial de Sitges dels segles XVI-XVII, utilitzat fins al mil vuit-cents.⁽¹⁾

L'objectiu d'aquesta breu nota és donar notícia de l'existència a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, conegut també com a Casa de l'Ardiaca (carrer Santa Llúcia, 1), d'un formulari notarial començat el 23 d'abril del 1816 per l'escrivent Francesc Llorens Roca. La seva mida és quart, té 482 folis,⁽²⁾ dels quals dinou són en blanc (fs. 451-470); l'idioma emprat és el català, i disposa d'un índex o rúbri-

ca d'escriptures (fs. 471-482); el seu estat de conservació és bo, la seva signatura topogràfica és la de Manuscrits A-17. Les poblacions esmentades són les de Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú.

El volum porta un ex-libris de Rossend Serra Pagès, que deu correspondre al propietari que donà el referit formulari, en aquest cas un reconegut folklorista barceloní (1863-1929).

En la transcripció dels actes una de les dates que s'esmenta és la de l'any 1759.

Atenent que coneixem el nom i cognom de l'escrivent, hem cercat pistes en diferents arxius, la primera a Vilanova i la Geltrú, on consta que en els anys 1708-1709 actuava el notari Joan Llorens Solà, natural de la ciutat de Lleida.⁽³⁾ De la seva activitat a la capital del Segrià només ha arribat fins a nosaltres un registre, concretament un *notale instrumentorum* dels anys 1669-1674.⁽⁴⁾ Avançant en el temps, a Vilafranca del Penedès, entre els anys 1752-1807, actua el notari Francesc Llorens Guasch.⁽⁵⁾

Deixem per als investigadors del Penedès la recerca més aprofundida d'aquest llinatge de notaris, que des de les terres de l'interior es desplaçà cap a la costa mediterrània.

L'arxiu vilanoví guarda diversos formularis similars de diferents èpoques i procedència, el més antic dels quals data del 1568 i és de la cúria reial de Girona; en segueix un altre del 1673-5, de Joan Gassó, escrivent natural de la ciutat de Tarragona, i habitant a Vilanova de Cubelles, sota la disciplina del notari públic Francesc Reig. Del 1748 n'hi ha un altre del vilanoví Antoni Martí Cortés, escrivent del notari de Barcelona, Ramon Aliet. Finalment, un darrer de Bernat Penya, escrivent de Barcelona, del 1779.⁽⁶⁾

publicà diversos volums sobre documentació ferroviària i transports. També us remetem al treball de Francisco González Carcedo, "Fondos documentales sobre ferrocarriles" a les actes del primer *Congreso sobre archivos económicos de entidades privadas*. Madrid, 1982, pàgs. 127-132.

Josep M. T. Grau Pujol

NOTÍCIA D'UN FORMULARI NOTARIAL DEL PRIMER TERC DEL SEGLE XIX, PROCEDENT DE VILANOVA I LA GELTRU

Per a l'aprenentatge de l'ofici de notari un jove, amb coneixements d'escriptura i de la llengua llatina, es posava d'escrivent a casa d'un professional de la fe pública, per a iniciar-se en l'ofici. La teoria estava exposada en diversos manuals impresos de l'art de la notaria, i la pràctica s'exercia a través dels formularis, que venien a ser models de les escriptures més comunes.

Aquests formularis ja apareixen a l'època medieval, i continuen a les èpoques modernes i contemporània, solen ser manuscrits, i s'han estudiat especialment a Catalunya i al País Valencià. Aquesta tipologia de documents generalment s'ha conservat en els fons notariais. Pel que fa al Penedès, disposem del treball de Josep M. Duart Montoliu sobre un formulari notarial de Sitges dels segles XVI-XVII, utilitzat fins al mil vuit-cents.⁽¹⁾

L'objectiu d'aquesta breu nota és donar notícia de l'existència a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, conegut també com a Casa de l'Ardiaca (carrer Santa Llúcia, 1), d'un formulari notarial començat el 23 d'abril del 1816 per l'escrivent Francesc Llorens Roca. La seva mida és quart, té 482 folis,⁽²⁾ dels quals dinou són en blanc (fs. 451-470); l'idioma emprat és el català, i disposa d'un índex o rúbri-

ca d'escriptures (fs. 471-482); el seu estat de conservació és bo, la seva signatura topogràfica és la de Manuscrits A-17. Les poblacions esmentades són les de Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú.

El volum porta un ex-libris de Rossend Serra Pagès, que deu correspondre al propietari que donà el referit formulari, en aquest cas un reconegut folklorista barceloní (1863-1929).

En la transcripció dels actes una de les dates que s'esmenta és la de l'any 1759.

Atenent que coneixem el nom i cognom de l'escrivent, hem cercat pistes en diferents arxius, la primera a Vilanova i la Geltrú, on consta que en els anys 1708-1709 actuava el notari Joan Llorens Solà, natural de la ciutat de Lleida.⁽³⁾ De la seva activitat a la capital del Segrià només ha arribat fins a nosaltres un registre, concretament un *notale instrumentorum* dels anys 1669-1674.⁽⁴⁾ Avançant en el temps, a Vilafranca del Penedès, entre els anys 1752-1807, actua el notari Francesc Llorens Guasch.⁽⁵⁾

Deixem per als investigadors del Penedès la recerca més aprofundida d'aquest llinatge de notaris, que des de les terres de l'interior es desplaçà cap a la costa mediterrània.

L'arxiu vilanoví guarda diversos formularis similars de diferents èpoques i procedència, el més antic dels quals data del 1568 i és de la cúria reial de Girona; en segueix un altre del 1673-5, de Joan Gassó, escrivent natural de la ciutat de Tarragona, i habitant a Vilanova de Cubelles, sota la disciplina del notari públic Francesc Reig. Del 1748 n'hi ha un altre del vilanoví Antoni Martí Cortés, escrivent del notari de Barcelona, Ramon Aliet. Finalment, un darrer de Bernat Penya, escrivent de Barcelona, del 1779.⁽⁶⁾

Esperem que en un futur es puguin inventariar tots els formularis del Principat a fi de facilitar-ne la seva investigació.

NOTES

- (1) "El formulari notarial de l'Arxiu històric de Sitges", publicat a *Miscel·lània Penedesenca*, 1989, pàgs. 317-334. Agraïxo la informació d'aquesta referència bibliogràfica al company Laureà Pagarolas.
- (2) La foliació és recent, en llapis.
- (3) Rafael MESTRES - Núria JORNET. *Catàleg dels protocols notarians de Vilanova i la Geltrú*. Barcelona 2001, pàg. 35.
- (4) Lluïsa CASES LOSCOS. *Catàleg dels protocols notarians de Lleida*. Barcelona 1983, pàg. 81.
- (5) Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ. *Catàleg de l'arxiu notarial de Vilafranca del Penedès*. Barcelona 1983.
- (6) MESTRES-JORNET. *Op. cit.*

Josep M. T. Grau Pujol

SITGES EN UN FONS COMERCIAL DE REUS

Una vegada assolida la normalització arxivística del Penedès amb la creació d'infraestructures i dotació de personal qualificat, descripció de fons documentals, gestió de la documentació administrativa, etc.; una de les tasques a completar és la difusió, per una part, dels drets que tot ciutadà té respecte a l'accés a la informació, compatible amb el dret a la intimitat. En la vessant del patrimoni escrit penedesenc és evident que hi ha hagut molts avenços, però el camí a recórrer és encara llarg.

Manquen inventaris de fons de naturalesa privada, localització de documentació en arxius foranis (especialment en els de l'administració central) i la seva posterior reproducció. L'ús d'internet com a mitjà de difusió és encara limitat, fins ara només s'han creat webs d'arxius amb continguts sintètics (quadres de

classificació de fons, fitxa tècnica i alguna cosa més).

L'existència de l'Institut d'Estudis Penedesencs com a primera editora comarcal, que publica una revista periòdica, monografies temàtiques, jornades d'estudi i manté grups de treball, ofereix als arxivers una excel·lent plataforma de relació entre arxius i investigadors, tant a nivell institucional com personal.

En el cas dels arxius històrics, la inversió que fan les diferents administracions (autonòmica i local) ha de beneficiar a un segment cada vegada major de la població en allò que hom coneix com la democratització de la cultura. Si abans era una minoria la que cursava estudis superiors (els fills dels hisendats, metges, advocats, farmacèutics...), avui ha augmentat el nombre notablement. A més dels estudiants, un col·lectiu habitual en els arxius són els jubilats, que cerquen la seva genealogia, la història del seu poble, o altres temes.

Seguint en la línia encetada en la revista número 1 voldríem comentar l'existència de documentació històrica del Penedès i Garraf en centres foranis.

Novament l'arxiu que la custòdia és el Comarcal de Reus (ACR), en concret en el fons comercial Sunyer. Dins la secció de documentació patrimonial, hi trobem diversos papers de l'administració de la marmessoria de Magí Guguet de Sitges, del segle XVIII.

Magí Guguet (escrit també Guget) Tries era un prevere originari de Sitges, fill d'Esteve i Maria. En les seves darreres voluntats va crear un benefici perpetu sota la invocació de Sant Esteve i Sant Magí adscrit a l'altar major de l'església parroquial sitgetana. Un germà seu, Esteve, comerciant nascut a la mateixa vila, residia a Reus, on signava testament el 19 d'agost del 1772, quatre dies abans de la seva mort.

Esperem que en un futur es puguin inventariar tots els formularis del Principat a fi de facilitar-ne la seva investigació.

NOTES

- (1) "El formulari notarial de l'Arxiu històric de Sitges", publicat a *Miscel·lània Penedesenca*, 1989, pàgs. 317-334. Agraïxo la informació d'aquesta referència bibliogràfica al company Laureà Pagarolas.
- (2) La foliació és recent, en llapis.
- (3) Rafael MESTRES - Núria JORNET. *Catàleg dels protocols notarians de Vilanova i la Geltrú*. Barcelona 2001, pàg. 35.
- (4) Lluïsa CASES LOSCOS. *Catàleg dels protocols notarians de Lleida*. Barcelona 1983, pàg. 81.
- (5) Antoni JORDÀ FERNÁNDEZ. *Catàleg de l'arxiu notarial de Vilafranca del Penedès*. Barcelona 1983.
- (6) MESTRES-JORNET. *Op. cit.*

Josep M. T. Grau Pujol

SITGES EN UN FONS COMERCIAL DE REUS

Una vegada assolida la normalització arxivística del Penedès amb la creació d'infraestructures i dotació de personal qualificat, descripció de fons documentals, gestió de la documentació administrativa, etc.; una de les tasques a completar és la difusió, per una part, dels drets que tot ciutadà té respecte a l'accés a la informació, compatible amb el dret a la intimitat. En la vessant del patrimoni escrit penedesenc és evident que hi ha hagut molts avenços, però el camí a recórrer és encara llarg.

Manquen inventaris de fons de naturalesa privada, localització de documentació en arxius foranis (especialment en els de l'administració central) i la seva posterior reproducció. L'ús d'internet com a mitjà de difusió és encara limitat, fins ara només s'han creat webs d'arxius amb continguts sintètics (quadres de

classificació de fons, fitxa tècnica i alguna cosa més).

L'existència de l'Institut d'Estudis Penedesencs com a primera editora comarcal, que publica una revista periòdica, monografies temàtiques, jornades d'estudi i manté grups de treball, ofereix als arxivers una excel·lent plataforma de relació entre arxius i investigadors, tant a nivell institucional com personal.

En el cas dels arxius històrics, la inversió que fan les diferents administracions (autonòmica i local) ha de beneficiar a un segment cada vegada major de la població en allò que hom coneix com la democratització de la cultura. Si abans era una minoria la que cursava estudis superiors (els fills dels hisendats, metges, advocats, farmacèutics...), avui ha augmentat el nombre notablement. A més dels estudiants, un col·lectiu habitual en els arxius són els jubilats, que cerquen la seva genealogia, la història del seu poble, o altres temes.

Seguint en la línia encetada en la revista número 1 voldríem comentar l'existència de documentació històrica del Penedès i Garraf en centres foranis.

Novament l'arxiu que la custòdia és el Comarcal de Reus (ACR), en concret en el fons comercial Sunyer. Dins la secció de documentació patrimonial, hi trobem diversos papers de l'administració de la marmessoria de Magí Guguet de Sitges, del segle XVIII.

Magí Guguet (escrit també Guget) Tries era un prevere originari de Sitges, fill d'Esteve i Maria. En les seves darreres voluntats va crear un benefici perpetu sota la invocació de Sant Esteve i Sant Magí adscrit a l'altar major de l'església parroquial sitgetana. Un germà seu, Esteve, comerciant nascut a la mateixa vila, residia a Reus, on signava testament el 19 d'agost del 1772, quatre dies abans de la seva mort.

SEGUNDO CONGRESO REGIONAL
de
ATENEOS Y ASOCIACIONES DE CULTURA

ATENEO DE VILLANUEVA Y GELTRÚ

Habiéndole oabido a este Ateneo la alta honra de organizar y celebrar en esta villa el Segundo Congreso Regional de Ateneos y Asociaciones de Cultura para el próximo año de 1912, tengo el honor en nombre de esta Sociedad, de dirigirme a U. para rogarle se digne prestar su valiosa adhesión, y la de la *comunicación de un* *deputado* a una obra que tanto ha de contribuir a la difusión de la cultura y perfeccionamiento moral y material en nuestra querida Cataluña; no dudando que, haciéndose eco de las nobles aspiraciones que persiguen los organizadores de actos como el que motiva la presente circular, coadyuvarán con su concurso a labor tan importante a fin de que sean más eficaces y de resultados fructíferos las tareas del Segundo Congreso; por lo cual esta Junta Directiva le anticipa las gracias más expresivas.

Villanueva y Geltrú, *Reus* de 1911.
V. E. A. de la J. D.
El Presidente, FRANCISCO SUNE
El Secretario, ANTONIO ESCOPEL

Sr. *Alcalde Conde de Reus*

NOTA: En tiempo oportuno serán publicados y remitidos a V. el Reglamento del Segundo Congreso y todos los datos relativos a su organización.

*Reus
11/11/11
con
formal
pues*

Excmo Señor

En cumplimiento de lo acordado por V. E. en sesión ordinaria del día 3 de Noviembre último, la Comisión de Instrucción pública que suscribe, ha estudiado detenidamente la solicitud del Ateneo de Villanueva y Geltrú, dirigida al Ayuntamiento en súplica de que preste su adhesión y concurso al Segundo Congreso Regional de Ateneos y Asociaciones de cultura y

Considerando que el Segundo Congreso Regional de Ateneos y Asociaciones de cultura que se celebra rá en Villanueva y Geltrú, al igual que el primero que tuvo lugar en esta ciudad, en el mes de Abril último, ha de contribuir grandemente a la difusión de la cultura y a la vulgarización de conocimientos en toda la Región catalana y

Considerando que la Excmo Corporación municipal de Villanueva y Geltrú, con motivo del primer Con-

greso de Ateneos y Asociaciones de cultura celebrado en esta ciudad concedió a la Sociedad " Centro de Lectura " una subvención de cincuenta pesetas;

La infrascrita Comisión de Instrucción pública tiene el honor de proponer al Consistorio se sirva acordar la subvención de cincuenta pesetas a la Sociedad Ateneo de Villanueva y Geltrú, con motivo del Segundo Congreso Regional de Ateneos y asociaciones de cultura que próximamente celebrará.

No obstante V. E. acordará como siempre lo que estime mas procedente.

Reus 13 de Diciembre de 1911.

R. Sureda
José Cuatrecasas

Janell

APROBADO POR EL EXCMO. AYUNTAMIENTO EN SESION DE LA FECHA REUS 15 DE Diciembre de 1911.
EL SECRETARIO

José Cuatrecasas

Entre els documents conservats, a banda de l'esmentat testament (sign. 46), hi ha una llibreta de caixa (en quart) de la marmessoria amb anotacions de les despeses originades: sufragis, misses de cap d'any, pagament d'aliments a Francesca Raventós (sign. 57), rebuts diversos (sign. 53) com els que reproduïm, una carta de Pere Sunyer Aulés del 1785 (sign. 52). El document més interessant és la *Llibreta dels interessos de mar a favor del difunt Dr. Magí Guquet, prevere, al cuidado de Pere Sunyer y Aulés, de Reus*, (sign. 47), data el 1778, que relaciona diferents patrons i barques de Sitges i Mataró.

Jaume Mercader-Miret

DE "DIETARI DIVERS". 2000

7 DE GENER. De la festa de Sant Ramon de Penyafort

El dia d'avui, festa de Sant Ramon de Penyafort, és un bon pretext per als fills de Vilafranca absents de la vila, de traslladar-nos-hi almenys en esperit. Alguns anys, però, he estat, si més no, en l'acte que se celebra a l'Auditori del Museu, cap al tard.

La primera vegada hi vaig assistir amb motiu d'haver de fer la presentació d'Emili M. Boix i Selva, un insigne advocat barceloní, el conferenciant d'aquell dia, de l'any 1976. El 1987, la meua presència la determinà el fet d'anar-hi a recollir el premi que em fou concedit pel llibre *Memòries d'un aprenent vilafranquí*. Dos anys més tard, el 1989, hi vaig ésser com a conferenciant en la solemnitat cultural de la festivitat. La darrera vegada fou l'any 1994, per haver-se'm atorgat un premi per l'obra literària *Un llibre de Vilafranca*, posteriorment publicat amb el títol *Vilafranca ben a prop*.

Avui, en el meu reducte barceloní, lamento, una vegada més, no ésser a Vilafranca, per a celebrar-hi la festa del nostre sant penedesenc, una lluminària de l'Església catòlica, apostòlica i romana, que no cal dir el que ens honora com a catalans i com a vilafranquins.

Al matí es deu haver celebrat la solemne missa a la basílica de Santa Maria, i després, a la capella dedicada al sant, davant el retaule en el qual es narren la seva vida i miracles, sorgit al ritme dels cisells i el martell en un punt culminant del meu treball, segurament s'hi han cantat els "goigs" que vaig escriure fa gairebé quaranta anys, als quals el bon amic Tomàs Berdier va posar la música adient, de la qual era un distingit mestre, no solament d'abast local.

26 DE MAIG. Encàrrec d'una conferència

Una carta rebuda de Vilafranca, de Joan Solé i Bordes, com a president de l'Institut d'Estudis Penedesencs, encarregant-me de pronunciar una conferència sobre "Els homes del segle XX al Penedès", m'ha causat una gran satisfacció, en un temps que no abunden pas gaire, sobretot les d'ordre espiritual.

Primerament, el goig ha estat el de constatar que a Vilafranca em tenen encara en compte, ja que la conferència ha d'ésser un dels actes principals de la cloenda de les XIII Jornades d'Estudis Penedesencs, a celebrar al saló de sessions de la Casa de la Vila, el dia 7 d'octubre vinent. Tinc, doncs, tot l'estiu per estudiar el tema proposat, la qual cosa, sens dubte, em distreurà beneficiosament de l'abassegador clima físic i moral que probablement ens espera.

La dificultat, però, serà d'haver-me de referir a personatges penedesencs i no sola-

Entre els documents conservats, a banda de l'esmentat testament (sign. 46), hi ha una llibreta de caixa (en quart) de la marmessoria amb anotacions de les despeses originades: sufragis, misses de cap d'any, pagament d'aliments a Francesca Raventós (sign. 57), rebuts diversos (sign. 53) com els que reproduïm, una carta de Pere Sunyer Aulés del 1785 (sign. 52). El document més interessant és la *Llibreta dels interessos de mar a favor del difunt Dr. Magí Guquet, prevere, al cuidado de Pere Sunyer y Aulés, de Reus*, (sign. 47), data el 1778, que relaciona diferents patrons i barques de Sitges i Mataró.

Jaume Mercader-Miret

DE "DIETARI DIVERS". 2000

7 DE GENER. De la festa de Sant Ramon de Penyafort

El dia d'avui, festa de Sant Ramon de Penyafort, és un bon pretext per als fills de Vilafranca absents de la vila, de traslladar-nos-hi almenys en esperit. Alguns anys, però, he estat, si més no, en l'acte que se celebra a l'Auditori del Museu, cap al tard.

La primera vegada hi vaig assistir amb motiu d'haver de fer la presentació d'Emili M. Boix i Selva, un insigne advocat barceloní, el conferenciant d'aquell dia, de l'any 1976. El 1987, la meua presència la determinà el fet d'anar-hi a recollir el premi que em fou concedit pel llibre *Memòries d'un aprenent vilafranquí*. Dos anys més tard, el 1989, hi vaig ésser com a conferenciant en la solemnitat cultural de la festivitat. La darrera vegada fou l'any 1994, per haver-se'm atorgat un premi per l'obra literària *Un llibre de Vilafranca*, posteriorment publicat amb el títol *Vilafranca ben a prop*.

Avui, en el meu reducte barceloní, lamento, una vegada més, no ésser a Vilafranca, per a celebrar-hi la festa del nostre sant penedesenc, una lluminària de l'Església catòlica, apostòlica i romana, que no cal dir el que ens honora com a catalans i com a vilafranquins.

Al matí es deu haver celebrat la solemne missa a la basílica de Santa Maria, i després, a la capella dedicada al sant, davant el retaule en el qual es narren la seva vida i miracles, sorgit al ritme dels cisells i el martell en un punt culminant del meu treball, segurament s'hi han cantat els "goigs" que vaig escriure fa gairebé quaranta anys, als quals el bon amic Tomàs Berdier va posar la música adient, de la qual era un distingit mestre, no solament d'abast local.

26 DE MAIG. Encàrrec d'una conferència

Una carta rebuda de Vilafranca, de Joan Solé i Bordes, com a president de l'Institut d'Estudis Penedesencs, encarregant-me de pronunciar una conferència sobre "Els homes del segle XX al Penedès", m'ha causat una gran satisfacció, en un temps que no abunden pas gaire, sobretot les d'ordre espiritual.

Primerament, el goig ha estat el de constatar que a Vilafranca em tenen encara en compte, ja que la conferència ha d'ésser un dels actes principals de la cloenda de les XIII Jornades d'Estudis Penedesencs, a celebrar al saló de sessions de la Casa de la Vila, el dia 7 d'octubre vinent. Tinc, doncs, tot l'estiu per estudiar el tema proposat, la qual cosa, sens dubte, em distreurà beneficiosament de l'abassegador clima físic i moral que probablement ens espera.

La dificultat, però, serà d'haver-me de referir a personatges penedesencs i no sola-

ment als estrictament vilafranquins, que són els per a mi més coneguts i familiars. Una solució fóra la d'esmentar només aquells amb els quals he tingut una relació personal i m'han influït més, però això no seria just i em podria fer caure en imperdonables oblits. Potser podria ser d'interès general remarcar els qui han transcendit més enllà de la demarcació comarcal, si més no per airejar el localisme, sobretot sense deixar de banda, naturalment, els qui amb el seu treball han donat caràcter a la vila, a les seves institucions i hi han infós la riquesa del seu esperit. Procuraré que hi flueixin les anècdotes personals, ja que, al cap i a la fi, bàsicament amb la vàlua de la seva obra, configuren la personalitat de cadascú.

8 D'OCTUBRE. Prop de vint-i-quatre hores a Vilafranca

Acabats d'arribar de Vilafranca, amb motiu d'haver-hi anat a pronunciar la conferència "Els homes del segle XX al Penedès". L'anada fou amb l'auto d'uns nebots, i la tornada en tren amb uns altres familiars del mateix grau.

Després de visitar unes cosines, vàrem fer cap a la Casa de la Vila per a l'acte de la cloenda de les XIIIenes Jornades d'Estudis Penedesencs, en el qual també es féu la presentació, de part del president de l'IEP, Joan Solé i Bordes, de l'edició facsímil de *Quaderns Il·lustrats Penedès*, publicats inicialment els anys 1934, 35 i 36. Després vaig llegir la conferència, per espai de gairebé una hora, i s'acabà la sessió amb un breu parlament de l'alcalde, senyor Joan Aguado, el qual glossà tot el que va ésser dit en l'acte, entre la mirada estàtica dels més il·lustres vilafranquins històrics que hi són retratats pels pintors Ricard Clausells i Josep Rovira.

Acabada la celebració, diguem-ne acadèmica, ja fora de la sala consistorial, vàrem beure unes copes de vi escumós, en companyia

d'amics i coneguts, i es repartiren entre els assistents exemplars de l'obra que s'havia presentat; un volum d'història vilafranquina realment valuós. A mi, l'Institut d'Estudis Penedesencs m'obsequià amb un plafó decoratiu de ceràmica, en el qual és representada la figura emblemàtica del Drac de Vilafranca, amb una dedicatòria del mateix Institut, obra del ceramista Castanys.

Vàrem sopar, convidats per Solé i Bordes, muller i filla, al restaurant L'Hereu. Reunits altra vegada amb els nebots, uns s'entornaren a Barcelona i els altres es quedaren amb nosaltres a l'Hotel Pere el Gran. Avui al matí, essent diumenge, hem assistit tots quatre a la missa d'onze, a l'església de Sant Francesc. Després hem visitat la cripta de l'església de Santa Maria, principalment per admirar-hi, una vegada més, l'obra escultòrica de Josep Llimona, desconeguda dels nostres nebots, i hem dinat, finalment, amb ells al Casino, gràcies a la seva generositat.

Aproximadament a mitja tarda, hem deixat la vila, tot gaudint, fins més o menys a l'entorn de Gelida, de la visió de les vinyes daurades pel sol tebi il·luminant esbiaixadament els ceps amb els pàmpols, en algun punt tendint a esgrogueir-se, però la majoria conservant encara una discreta verdor. En el cel, d'un blau profund, s'hi veien unes llargues i subtils pinzellades d'una blancor com de vori.

23 DE NOVEMBRE. D'un breu recorregut pel Penedès

No recordo haver vist mai les vinyes i alguns pobles del Penedès com els he vist avui, immersos en la llum menys típica de la nostra comarca, almenys durant el matí i migdia. La novetat ha estat que l'hem recorreguda des d'Ordal fins a Sant Martí Sarroca sota la pluja, unes estones bastant intensa, unes altres no

tant. Sota els núvols plumbis i enmig de l'aigua que queia del cel, aixoplugats, però, dins l'automòbil d'uns nebots, hem fet una volta d'unes cinc hores llargues, comptant-hi el temps del dinar, pel Penedès, amb la finalitat que ells coneguessin una mica aquella terra, tan ignota dels barcelonins. Els ceps de les vinyes, ja gairebé tots despallats dels pàmpols, restant-ne alguns pocs de color d'or vell i d'aram oxidat, els menys encara amb un toc feble de verd moribund.

Hem passat per Sant Pau d'Ordal i per Lavern, admirant fugaçment la massa arquitectònica d'algunes de les cases més remarcables de la pagesia, en certa forma senyorívoles, com la de cal Vendrell de la Codina i de ca l'Olivella, entre altres. Hem fet una brevíssima parada davant de l'antic priorat benedictí i romànic de Sant Sebastià dels Gorgs, el temps just d'admirar uns moments el portal d'entrada a l'església, amb el magnífic timpà escultòric. Ens hem aturat també uns minuts a Sant Cugat Sesgarrigues, per tal de mostrar als nostres acompanyants un curt tram de la Via Augusta romana, existent, ben conservat, davant mateix del temple parroquial.

Ja a Vilafranca, hem recalat arran mateix del portal lateral de la basílica de Santa Maria, per a fer conèixer als nebots el grup escultòric de Josep Llimona. La cripta era tancada, i no hi havia ningú a l'església, ni a la sagristia, que ens la poguéis obrir. En tota l'església no hi havia ningú més que el músic que feia sonar l'orgue, probablement assajant, ignorant fins i tot de la nostra presència. Una ràpida visita al temple, sense descomptar, naturalment, uns moments de contemplació de la meva obra, en forma de retaule, dedicada a la santedat de Ramon de Penyafort, ha estat el final de l'estada a Vilafranca.

Arribats a Sant Martí Sarroca, ens hem entaulat al restaurant Ca l'Agustí, que la Maria

i jo ja coneixíem de molt temps ençà, apreciàvem l'excel·lència de la seva cuina i sobretot la panoràmica observable del menjador estant, amb el Montserrat al fons d'una pròdiga extensió de vinyes cobrint les lleus ondulations del territori, un punt de vista molt característic de les gràcies paisatgístiques del Penedès.

L'espessor nebulosa i la pluja, encara presents, no deixaven veure ni a mitja distància gairebé res, dins la llum tèrbola que ens envoltava. Acordats els plats que hem considerat més idonis per a constituir el dinar, ens els han anat servint amb tota eficiència, mentre el cel s'aclaria amb força celeritat, escombrat pel vent que ha fet acte de presència sobtadament, la llum del sol s'ha anat estenent sobre la terra i ha aparegut el Montserrat en tota la seva extensió, plenament il·luminat, veient-s'hi ben clars els relleus dels turons, com si fossin a tocar. En molt poca estona el cel s'ha vist clar i llis, i totes les formes del paisatge s'han presentat pulcrament nítides, contornejades amb absoluta precisió i amb total diafanitat.

Acabat l'àpat, que ha respost perfectament a l'esperança que hi havíem posat, després de la corresponent sobretaula hem pujat els pocs metres que ens separaven de l'església romànica —un bellíssim exemplar— i del castell modernament reconstruït, havent estat, el primigeni, de Mir Geribert, l'efímer i mític cabdill del Penedès en temps de la Reconquesta pels comtes de Barcelona.

De retorn, nou pas per Vilafranca, sense deturar-nos-hi, arribant-nos al cim d'Olèrdola. La panoràmica d'allí estant sobre la terra penedesenca, l'assaborir-la, ha completat la visió paisatgística esclatant de llum que des de l'hora de dinar ha dominat. Després hem prosseguit el camí de casa, passant per Canyelles i Sant Pere de Ribes i per la relativament nova autopista del Garraf.

5 DE DESEMBRE. Una possible exposició d'obres meves a Vilafranca

Fa gairebé un mes que em telefonà, de Vilafranca, l'amic Eloi Miralles, com a membre de la secció de cultura de Caixa Penedès, labor que compagina amb la professió d'apotecari, per a comunicar-me que l'entitat vol fer una exposició d'obres meves al seu Fòrum Berger Balaguer, els dies de la Festa Major de l'any que ve. En preguntar-me si ho acceptava, la meva resposta va ésser naturalment afirmativa, ja que ho vaig considerar una distinció que se'm feia, de la qual no em podia escapar.

Segurament, serà una exposició antològica, composta d'obres de propietat d'algunes famílies vilafranques i d'altres encara en el meu poder.

28 DE DESEMBRE. Recorregut pel Garraf i el Penedès

Avui ha estat el dia destinat a l'anada a Vilanova i la Geltrú, per tal de visitar l'exposició de pintures de Josep Francesc Ràfols. Una vegada més, i ja són moltes, ens hem confiat a la sol·licitud d'un dels més dilectes nebots, el qual ens hi ha dut amb el seu automòbil.

El camí realitzat, amb el seu contingut, ha estat el següent: sortida a mig matí, pas per l'Ordal i, ja prop de Vilafranca, hem emprès la carretera que passant per Sant Pere Molanta i les proximitats d'Olivella ens ha conduït a Sant Pere de Ribes, i d'allí a Vilanova.

Hem visitat l'exposició al Museu Biblioteca Víctor Balaguer, una mostra realment significativa del talent i la sensibilitat de J. F. Ràfols, en aquest cas en la seva vessant pictòrica i del seu noucentisme. El zelador de l'exposició ens ha tingut tota mena d'atencions, sobretot en

fer-li saber l'amistat amb Francesc X. Puig Rovira i la meva contribució literària al magnífic llibre-catàleg que s'ha editat per a l'exposició.

De tornada de Vilanova, en direcció a Vilafranca, hem pujat al restaurant Masia Segarrulls, on hem dinat esplèndidament. Després, encara, hem ascendit al recinte arqueològic d'Olèrdola, on, amb el dossier de la muralla ibèrica, romana i medieval, hem contemplat una estona la terra penedesenca de l'entorn de Vilafranca, estesa fins a la serra de la Llacuna i el Montserrat. Com que el sostre de la nuvolada era molt alt i la llum del sol s'hi filtrava tènueament, la visió era claríssima, encara que sense esplendorositat, fent de tota manera que cada element del paisatge i cada detall mostressin el seu color peculiar, dominant-hi, almenys en aquells moments, l'ocre lleument lilós de la terra de les vinyes, ja sense ni un pàmpol en els ceps ennegrits; la blancor, en algun punt com d'os polit, dels pobles de la comarca i de les cases rurals disseminades entre claps dispersos de masses arbòries. Al fons de tot, la blavor etèria de les muntanyes llunyanes que encerclen harmoniosament el Penedès.

DE "DIETARI DIVERS". 2001

7 de gener. Recordant Josep Cañas i Anna Maria de Saavedra

Abans d'ahir morí l'escultor Josep Cañas i aproximadament vint-i-quatre hores després la poetessa i hel·lenista Anna Maria de Saavedra, tant ell com ella de 95 anys d'edat, amb la qual cosa el Penedès acaba de perdre dues personalitats venerables pel temps viscut i insignes per la dedicació constant a unes tasques tan ennoblidores com les seves. Cañas era del poble de Banyeres i Saavedra de Vilafran-

ca, i es dona el cas que en la conferència pronunciada a la nostra vila per mi mateix avui fa exactament tres mesos, sobre els personatges de les arts i les lletres penedesenques, vaig tenir el goig d'esmentar-los entre els setanta-un del segle XX als quals em vaig referir.

Amb Josep Cañas no recordo haver-hi parlat mai, però sempre l'he comptat entre les meves admiracions, sobretot com a escultor dels castellers, d'uns cap d'asteques de gran interès ètnic, a més de l'artístic, i d'un magnífic retrat de cos enter de Joaquim Mir, fet en la seva llunyaníssima i florida joventut.

Amb Anna Maria de Saavedra, fa poc més de vint-i-cinc anys hi vàreig tenir una mitjanament fugaç relació, propiciada per uns encàrrecs d'obres en relleu d'aram que em féu conjuntament amb el seu amic Ramon Borràs i Prim, els quals em visitaren algunes vegades plegats a casa meva. Recordo primordialment l'exquisida gentilesa en el tracte amb ella i l'erudició d'ell, en el curs de les dilatades converses que vàrem sostenir, sempre d'aguda amenitat de part de tots dos.

Entre Cañas i Saavedra observo una certa identitat com a penedesencs, molt representativa de la idiosincràsia de la nostra comarca: Cañas, fill de la pagesia més arrelada a la terra, i Saavedra d'una casa senyorívola de la vila. El pare d'Anna Maria era un andalús distingit en la seva societat, del qual, sense posseir cap títol nobiliari, el seu aire personal, així com el seu capteniment denotaven una notòria noblesa innata, contemplada per la seva extensa obra poètica de la major elevació i dignitat. Vingut de jove a Vilafranca es casà amb una filla de cal Macià, una casa del gòtic tardà situada al bell mig de la vila històrica, on sempre més visqué la família, llevat de les llargues temporades que passaven en un pis de l'Eixample barceloní, molt proper al passeig de Gràcia.

Josep Cañas fou l'home modest avesat a trepitjar els terrossos de les vinyes i respirar la pols de les eres, que hagué de lluitar aferrissadament per arribar a ser algú entre els artistes catalans, un esforç improbe que a la llarga va veure compensat imposant les seves obres escultòriques, algunes de gran volada, com el monument "Als Castellers" —un esvelt "pilar de cinc" de pedra— a la plaça de Jaume I, de Vilafranca.

Anna Maria de Saavedra visqué sempre estretament familiaritzada amb els llibres i els seus poemes, amb les publicacions literàries vilafranquines de la seva joventut, amb la Universitat de Barcelona i amb la Fundació Bernat Metge, per la qual traduí del grec clàssic alguna obra notable.

Un home i una dona, doncs, representatius d'unes característiques espirituals del Penedès, de la ruralia i de la vila urbana, de les arts i de les lletres, en perfecte equilibri en les balances de la cultura catalana més genuïna. Si a ella ara la veig idealment passejant pel passeig de Gràcia, quan era habitual el fet de deixar-s'hi veure, amb l'elegant actitud pròpia de les fèmines selectes dels primers anys trenta, ell se'm representa deambulant pels vells carrers de la ciutat, amb la inseparable pipa als llavis fumejant plàcidament.

20 de febrer. En els cent anys de Pere Bohigas

Avui fa exactament cent anys que nasqué, en una casa del carrer de les Senalles, de Vilafranca, Pere Bohigas i Balaguer. Absent de la vila la major part de la centúria, espiritualment sempre hi ha estat, no deixant mai de tenir-la present, col·laborant en la premsa vilafranquina, sobretot en la joventut, i quan la seva sapiència s'ha fet imprescindible en una o altra celebració cultural, pronunciant doctes conferències, formant part de jurats literaris i

al mateix temps cultivant l'amistat amb molts dels seus convilatans més ben cultivats i dialectes.

Com ja he escrit en molts papers, els darrers anys cinquanta i les dècades dels seixanta i setanta proppassats, ens vèiem amb certa freqüència, aplegats sovint per Manuel Benach, junt amb altres vilafranquins trasplantats a Barcelona com jo mateix, al voltant d'una taula a l'hora del cafè nocturn, en nombrosos dinars i sopars a la mateixa ciutat, en el decurs d'inoblidables excursions per alguns indrets de Catalunya, i en dues ocasions per terres d'Aragó i de València.

En aquelles memorables trobades, tant si érem quatre o cinc, com vuit o deu, Bohigas era el més escoltat, justament per ésser el qui tenia més coses a dir. Gràcies a la seva extensa erudició, sobretot literària, i a l'amenitat i contundència amb les que llavors s'expressava, era qui generalment duia la batuta de la conversa, notòriament en les dilatades sobretauls. Els temes gairebé sempre eren referits a les lletres, amb al·lusions sovintejades al seu familiar Àusias March, a la història del llibre, a l'Escola de Bibliotecàries que havia dirigit, a la gastronomia mediterrània, a la mitologia grega o a les arts noucentistes, etc., etc., i les seves paraules eren sempre espurnejants d'entusiasme i d'oberta cordialitat.

L'amic Bohigas acaba d'assolir el cim envejable d'un segle complet, plenament esmerçat. A part d'algunes de les habituals xacres en tota persona d'edat provectora, aquests darrers temps els ha viscuts lúcid i il·lusionat, esperant arribar a l'excel·lent fita d'avui com una més, però aquesta de més relleu, en el costerut i treballat camí de la vida. Potser no caldria escriure que desitjo que encara sigui ben lluny el fet d'acabar-se'n les vastes perspectives.

1 de juliol. En vistes a l'exposició a Vilafranca

Des del dia 17 de maig passat, que la Caixa Penedès em va comunicar oficialment que volen fer una exposició de les meves obres —els habituals relleus en planxa d'aram— he tingut una breu relació epistolar amb Joan Solé i Bordes, i amb Ramon Nadal telefònica.

Vaig escriure una carta a Solé i Bordes manifestant-li el desig que fos ell qui escrivís el text de presentació dels treballs i de mi mateix, en els papers que la Caixa té el projecte d'editar, profusament il·lustrats amb fotografies d'algunes obres. Em contestà complagut de l'encàrrec, del qual, a més, diu que se'n sent honorat.

Amb Ramon Nadal, comissari de l'exposició, hi he parlat algunes vegades per telèfon, per tal de perfilar alguns detalls referents a les obres que posseeixen algunes famílies vilafranquines, per si les volen prestar per a ser exposades. M'ha semblat molt ben predisposat a dur a terme l'encàrrec que li ha fet la Caixa, estant segur que s'hi lluirà.

Ja he seleccionat vint-i-tres obres d'entre les que encara tinc en el meu estudi, les que crec més adients, tant per l'estil de cadascuna com per harmonitzar amb les vint o vint-i-cinc que hi aportaran unes entitats i bastants particulars de la vila. Si tot va com ha d'anar, jo crec que el conjunt de les obres donarà una idea força exacta de la meva evolució artística. De tota manera, llevat d'una peça de l'any 1951, la més antiga que s'exhibirà, les restants són dels anys seixanta fins a mitjans dels noranta, que fou quan vaig apagar el foc del forn.

Per tant, doncs, l'exposició potser no serà rigorosament antològica, però sí el suficientment expressiva del meu ofici.

25 d'agost. Per fi, l'exposició a la Caixa Penedès

Escric l'endemà de la inauguració, ja a Barcelona.

A quarts de vuit del vespre d'ahir, dia 24, es féu l'acte d'obertura al públic de l'exposició. El cap de serveis culturals de la Fundació Caixa Penedès, Josep Joan Llorens, actuà de mestre de cerimònies, principalment en fer la presentació dels qui vàrem ocupar la presidència. En primer lloc llegí unes paraules erudites i encomiàstiques, referents a les obres que teníem a la vista, a la meua trajectòria artística i també literària, Joan Solé i Bordes, distingit escriptor, actualment president de l'Institut d'Estudis Penedesencs. Després vaig dir quatre paraules en referència al meu ofici i a la seva antiguitat, i per donar les gràcies a la Caixa Penedès per l'honor que em fan exposant una selecció dels meus treballs dels darrers cinquanta anys. Tot seguit prengué la paraula Marcel Esteve, regidor de Cultura de l'Ajuntament, aquests dies passats i ahir alcalde accidental de la vila, per absència del qui ho és en efecte, Joan Aguado. Finalment, llegí uns folis Josep Parera, president de la Caixa Penedès, el qual, primorós com habitualment és en els seus parlaments, es manifestà amb continguda i equilibrada eloqüència i sensibilitat agudament incisiva.

A l'hora del vi escumós i de la dolçor i la salabor d'unes pastes exquisidament elaborades i, naturalment, de la conversa amb els vilafranquins que em feien costat, mig seriósament mig en broma, vaig dir que aquella exposició era anticipadament la que potser m'hauria dedicat Vilafranca mig any o un any després d'haver-me mort, en el cas que mereixés l'homenatge. O sigui, que la mostra inaugurada ahir es pot considerar pòstuma, però en presència viva de l'autor. No caldria dir que m'estimo més haver-hi estat en cos i ànima, per així compartir la satisfacció amb els meus estimats vilafranquins, els de la Caixa Penedès

principalment, tot agraint-los la generositat i la comprensió tothora manifestades.

23 de setembre. En record de Lluís Maria Güell

A d'altres doloroses circumstàncies d'aquests darrers temps, avui hi hem de sumar la produïda per la mort, ahir mateix, de l'amic Lluís Maria Güell i Cortina, un dels poquíssims grans amics autèntics. En el llibre *Galeria de retrats amb un autoretrat* li dedico tot un capítol, en el qual consta, molt comprimit, el més sobresortint de la seva distingida personalitat. Per tant, no puc afegir res més d'essencial, llevat d'unes breus referències a la seva obra pictòrica i al seu pas, durant vint anys, per la direcció de l'Escola Massana.

Amb la seva mort ha deixat d'existir el darrer pintor format, en bona part directament, per Joaquim Mir, de qui amb més fidelitat seguí els intuïtius ensenyaments, dotant posteriorment les seves pintures d'un caire espiritual i refinat, d'un estil paisatgístic molt personal, destacant-s'hi l'elegància de la forma i el color amb el qual pintava els celatges, preferentment del Penedès, unes qualitats fins ara insuperades pels pintors de la seva generació. Ens trobem, doncs, en aquest cas, que amb la mort d'en Güell es clou un capítol molt insigne de l'impressionisme en la història de la pintura catalana.

Com a director de l'Escola Massana, la seva actuació es mogué en dos sentits. Per una banda, impulsà el seu creixement interior, fent que els seus valors s'expandissin enllà de les fronteres terrestres i marítimes. Per una altra, i aquesta ja és més discutible, amb l'afany renovador que el caracteritzava, introduí a l'Escola uns ensenyaments aliens als postulats fonamentals, els del cultiu i perpetuació dels antics oficis d'art, que eren la raó de ser de la seva existència. Sense abandonar-ne l'ensenyament

ment, a la llarga han passat a segon terme, en bona part també a causa dels nous corrents estètics, més utilitaris.

Ara podria fer esment, si més no de la seva condició humana, del seu capteniment envers els del seu voltant, discret i comprensiu, i de l'esperit senyorívol que impregnava tota la seva persona. De mi puc dir que en vàreig rebre tota mena d'atencions, fent que en el moment oportú m'inclogués en el professorat, la qual cosa mai no li ho agrairé prou.

Quan en un o altre acte relacionat més o menys amb l'Escola, un sopar d'homenatge a algú o commemoratiu d'algun esdeveniment per exemple, ell havia de parlar davant de la concurrència, feia que fos jo qui el substituís amb el meu discurs, tanta era la confiança que em tenia. Bastants vegades també, sempre en nom seu, vaig formar part d'un o altre jurat en concursos d'obres d'art, tant a Barcelona mateix com a diversos llocs del país.

Quantes vegades vaig haver d'explicar, en conferències públiques en distints indrets, sempre en substitució seva, la història de l'Escola Massana i el que es proposava amb la seva pedagogia! Tot plegat són preferències personals que no s'obliden, sobretot per l'honor que em feia comptant amb mi. Un cop ell jubilat, i uns anys després jo mateix, ens hem anat tractant bastant ocasionalment en esdeveniments de la vida artística ciutadana, i molt sovint en el seu propi domicili de la dreta de l'Eixample, a l'escalf d'extenses, denses i amenes converses, sempre profitoses per a mi.

Ara, tot això s'ha acabat. La seva labor pictòrica, més tard o més d'hora, serà plenament avaluada, com es mereix, pesi a qui pesi. El seu treball directiu a l'Escola Massana serà discutit, però finalment prevaldrà l'aspecte positiu, fins es pot dir transcendent. Restarà molt significativament del seu pas per aquest món

el seu vilafranquisme tothora militant, des de quan feia costat a mossèn Manuel Trens en la recerca per les cases de la comarca penedesenca, d'obres d'art antic per a nodrir la memorable I Exposició d'Art del Penedès, l'any 1926. Contribuí força, al cap de tres o quatre anys, al contingut de la revista vilafranquina avantguardista *hèlix*, i més tard influint notòriament en la creació i creixença del Museu de Vilafranca i del del Vi, atent a la vila fins que no pogué més, enyorant-la sempre.

No ha oblidat mai, ni un sol instant, Vilafranca, on nasqué l'any 1909, disposat en tot moment a treballar per la cultura artística de "la senyora vila", sempre amb la major eficàcia i amb el bon gust que el particularitzava.

DE "DIETARI DIVERS". 2002

21 de setembre. Castellers a la Sagrada Família

El dia 7 de juliol d'aquest any, la sorpresa de trobar-nos impensadament amb una ballada de sardanes al passeig de Sant Joan em va fer escriure la impressió rebuda, per inhabitual. Avui m'ha ocorregut un fet semblant, més o menys del mateix caire. He anat, tot passejant, a veure l'estat actual de les obres de construcció del temple de la Sagrada Família, el que faig de tant en tant, però espaiadament.

En ésser davant de la façana del Naixement, hi he vist una vertadera multitud de castellers, més de quaranta colles provinents d'arreu de Catalunya, que es disposaven a fer, amb les seves torres i castells humans, un homenatge a Gaudí, un acte més de molts que aquest any es dediquen a la memòria de l'arquitecte. En certa forma ha estat també com un preàmbul de la imminent festa major barcelonina de la Mare de Déu de la Mercè, que culminarà el dia 24.

Que hagi pensat en el dia de sant Fèlix a Vilafranca és natural. De tota manera, la llum de tarda i el clima ja força tardoral no eren els més idonis per evocar la nostra plaça de la Vila el 30 d'agost a ple migdia i a les primeres hores següents. A més, l'espai de davant la façana de Gaudí és desproporcionadíssim en relació amb els castells vius, per alts i robustos que els facin: sempre hi van balders.

Una de les moltes gràcies dels castells aixecats en les places on varen néixer i créixer l'afecció i la tradició —Valls, Tarragona, Vilafranca, el Vendrell, etc.— és que aquestes són molt discretes i mesurades quant al seu àmbit, i els edificis que les configuren són en molts casos de la mateixa alçària, o poc més alts que els mateixos castells. Hi ha generalment una perfecta harmonia entre l'espai, l'arquitectura que l'enquadra, la gentada que hi dona vida, que mai es pot considerar immensa, però prou vasta, intensa i enfervorida perquè l'actuació de les colles castelleres tinguin l'escalf suficient per a fer els prodigis que fan, de vegades molt considerables, de vegades menys.

Aquí i avui, davant d'una façana lateral de la Sagrada Família i al peu de les gegantesques quatre torres que hi fan dossier, les construccions de carn i de sang dels castellers, el que han fet ha estat, vist en perspectiva, una miniatura del que estem habituats a veure a la plaça de la Vila vilafranquina. Arran de terra, però, i entre els protagonistes, alguns moments m'he sentit immers en la càlida emoció febrilsa d'entusiasme de les gestes castelleres. No és el mateix, ni de bon tros, contemplar-ho en el veïnatge immediat de les vinyes, quan els raïms ja són madurs, que veure-ho enmig de l'agitació de la ciutat saturada dels somriures embadalits dels turistes japonesos.

8 d'octubre. L'últim viatge d'Eudald Serra

Acaba de morir, als 91 anys d'edat, l'escultor Eudald Serra. Si el faig aparèixer en aquests fulls, no és solament per a remarcar la seva vàlua com a artista de la forma, que és molta i molt consolidada en la història moderna de l'art català, sinó també en consideració d'unes altres facetes de la seva personalitat.

Ens vàrem conèixer personalment quan entrà de professor de l'escultura a l'Escola Massana, els primers anys seixanta, gairebé al mateix temps que jo. Sense abandonar totalment la seva labor escultòrica —de filiació postnoucentista, passada pel filtre avantguardista del París dels primers anys trenta— es trobava llavors força enfeinat viatjant, a la recerca d'obres destinades a nodrir el Museu Etnològic de Barcelona, en aquell temps en formació, acompanyat del nostre comú amic August Panyella. Aquest, que fou qui dotà el novell Museu de vida i d'estil, viatjava freqüentment per països remots, per tal d'adquirir el que fos d'interès per als coneixements de diverses ètnies, amb el seu certer cop d'ull per la història i per l'art.

Paral·lelament a la tasca de Panyella, Eudald Serra modelava *in situ*, amb fang, els caps humans més característics de l'espai geogràfic en el qual es trobava, de l'Àfrica o d'un qualsevol país asiàtic, per exemple del Japó o de les muntanyes andines, gràcies al qual es poden estudiar, al Museu Etnològic, els trets fisonòmics dels components humans de primitives i remotes civilitzacions, a la vegada que admirar-hi les facultats psicològiques i d'observació, a més de les simplement escultòriques, del nostre amic.

En aquell temps al qual em refereixo, Eudald Serra es caracteritzava també per la mobilitat de la seva entera persona; era allò que se'n diu un belluguet, un argentviu. Sovint

passava bastants dies sense posar els peus a l'Escola, a causa d'uns treballs que el reclamaven en alguna tribu amaçònica, o en un o altre indret del Marroc més profund, que per a ell era gairebé com no moure's de casa. Quan en tornava i ens trobàvem en algun passadís de l'Escola, invariablement l'aturava per a preguntar-li si anava o venia, interrompent un instant les seves passes adelerades i àgils. La resposta era sempre aproximadament la mateixa, amb les naturals variants, és clar: "ahir vaig arribar de Dakar i demà passat me n'he d'anar a Turquia", per exemple.

D'ascendència vilafranquina, passà la juvenesa a la nostra vila, exactament al carrer dels Ferrers. Manuel Benach, en el seu llibre *Els vilafranquins del segle XX*, publicat el 1978, el considera mig fill de Vilafranca (significativament el seu segon cognom era Güell) i esmenta encomiàsticament les seves obres existents a la vila.

L'amic Eudald Serra ahir va emprendre el seu últim viatge, el definitiu, i és per això que li dic "adéu!" des d'aquestes quartilles.

26 d'octubre. Correspondència amb Joan Solé i Bordes

Una carta del meu estimat Joan Solé i Bordes, de Vilafranca, ha estat per a mi un oportú refrigeri, en aquests anys, almenys fins ara, caracteritzat per la grisor, per la insignificança, insípid i anodí, i en alguns punts fins dolorós.

Des dels dies de l'honor que em féu la Caixa Penedès exposant les meves obres, a l'agost-setembre de l'any passat, no he estat a Vilafranca; un llarg període sols comparable amb el temps de la Guerra Civil, que en vaig ser absent.

La carta de Solé i Bordes no sols m'ha complagut per l'agradabilitat de sempre, sinó, i principalment, pel contingut dels dos paràgrafs que reproduïxo: "Aquesta nova publicació (es refereix a la revista *Del Penedès*, editada per IEP) es planteja amb un caire especialment seriós i amb la voluntat d'acollir treballs de divulgació cultural. Per això em permeto aquestes línies en la perspectiva de demanarvos que remeneu el calaix, que em suposo que teniu ple de papers i textos inèdits, alguns dels quals –preferiblement del Penedès, i que no de forma exclusiva– es podria acollir a aquestes noves pàgines, amb l'extensió que us sigui més plaent i, si voleu, amb la periodicitat trimestral que tindrà la publicació, si Déu vol.

"La vostra signatura seria un veritable honor per a les pàgines de la revista *Del Penedès*, però potser us cal primer veure-la i valorar-ne les seves característiques. Però encara gosaria anar més enllà; ara estem fent previsió del capítol de llibres a publicar de cara a l'any vinent. L'Institut d'Estudis Penedesencs no ha publicat mai cap llibre vostre, potser ja seria hora; a mi em faria molta il·lusió".

En la meva contestació li faig constar que "de la Vilafranca estricta, llargament i unitàriament com per a formar un llibre, no tinc res escrit. Gairebé tot ja ho vaig abocar a *Vilafranca ben a prop*, a *Memòries d'un aprenent vilafranquí* i en bona part de *Galeria de retrats amb un autoretrat*.

"En els 12 llibres inèdits, de temes diversos, una còpia dels quals és a l'Arxiu Bibliogràfic Pere Regull, molt sovint hi menciono la vila i diversos fets i pensaments que més o menys s'hi relacionen. No són unes obres escrites exclusivament sobre Vilafranca, però sí una visió de l'entorn humà d'un vilafranquí transplantat a Barcelona.

"Ara, una altra cosa és 'Dietari divers', començat a ser escrit al març de 1996, pros-

seguit fins ara mateix. Aquests papers, tant podrien ser editats en conjunt, després, naturalment, de la convenient esporgada, o seleccionant els apartats referits a Vilafranca, ja sigui en forma de llibre o publicats periòdicament, de mica en mica, a *Del Penedès*.”

Ara estic a l'expectativa del que em respongui, i, depenent de l'amic Joan Solé i Bordes com depèn, espero que em sigui favorable, i així almenys tindrè un poderós motiu per ésser més present a Vilafranca, no tan sols platònicament com en els darrers mesos, sinó amb les obres.

Froilán Franco

SANTIAGO RUSIÑOL A L'ATENEU BARCELONÈS (1918)

No és just que, passada la incertesa entre dictadura i democràcia, no hi hagi cap veu ni de polítics ni d'intel·lectuals que reivindicuen la memòria dels nacionalistes i els republicans que varen lluitar per Catalunya i la República abans de l'any 1936 i que després el van pagar amb la seva pròpia vida. És el cas d'un català nacionalista i republicà, tarragoní, molt ben relacionat amb el mecenes sitgetà Santiago Rusiñol, el Macià Mallol i Bosch, un altre mecenes català –agent de duanes i navilier a Tarragona–, mort l'any 1960. Fa viatges a través de l'Atlàntic amb dogues de roure per als boters de la Costa Daurada i, per tant, per als inoblidables boters de la nostra vila de Sitges.

De molt jove va ser envoltat pel catalanisme d'en Valenti Almirall. Convençut de la defeció de les corporacions locals i provincials en l'ajut de la llengua i la cultura catalanes a partir de la Dictadura, va empènyer la població catalana a suplir aquell ajut soviat amb la iniciativa privada. Aquest fet nacionalista en defensa de la llengua catalana el va posar en contacte amb l'Associació Protectora

d'Ensenyança Catalana (APEC), àlies La Protectora, amb delegacions a Barcelona, Lleida, Tarragona i Sitges, fundada l'any 1899. Va ser nomenat, el dia 17 de febrer del 1918, vocal de l'APEC “per la seva estimació de l'entitat cultural catalana”.

Va posar tant d'interès per la creació d'escoles catalanes arreu de Catalunya que el dia 22 de desembre del 1918 era nomenat president d'honor de l'APEC per la seva contribució a l'expansió de la llengua catalana. Tres fets l'acrediten: a) en Macià Mallol i Bosch figura com el primer que redactava tots els documents en català, la qual cosa no tenia precedents des de feia segles. Els seus textos eren revisats personalment per en Pompeu Fabra. Aquest detall tan singular i el fet d'ésser president honorari de l'APEC així com president de l'Ateneu Barcelonès; b) en Santiago Rusiñol va decidir que, des de l'Ateneu, en Macià Mallol atengués la seva escriptura de l'obra de teatre *Els savis de Vilatrista*; c) va ser nomenat president de l'Orfeó Tarragoní, on va mostrar tant d'esforç per la cultura catalana que fins i tot figuraria entre els que reclamaven un Estatut d'Autonomia per a Catalunya (1918-1919).

L'any 1918 va ser per a en Macià Mallol i Bosch –entre Tarragona i Barcelona– un excel·lent any de maduresa, bo i establint amb el seu amic Josep Bonet la construcció de dos vaixells bessons amb dos noms del paisatge català: el Montsant i el Montseny, sota la direcció tècnica d'en Mateu Abelló. Però la seva activitat comercial va durar només fins a aquest any. I, a més de la seva dedicació a l'APEC, per als amics La Protectora, s'inicia en la vida política. És nomenat tresorer de la societat Amics de França, de la qual era president en Pere Lloret.

L'any 1920 s'inicia en l'activitat financera a la Banca Comercial de Tarragona així com a la Farinera dedicada a moldre gra i al comerç de farines. I, fervent defensor de les Juntes de Comerç, es manifesta per una Escola de Comerç a Tarragona. Serà l'any 1923, any

seguit fins ara mateix. Aquests papers, tant podrien ser editats en conjunt, després, naturalment, de la convenient esporgada, o seleccionant els apartats referits a Vilafranca, ja sigui en forma de llibre o publicats periòdicament, de mica en mica, a *Del Penedès*.”

Ara estic a l'expectativa del que em respongui, i, depenent de l'amic Joan Solé i Bordes com depèn, espero que em sigui favorable, i així almenys tindrè un poderós motiu per ésser més present a Vilafranca, no tan sols platònicament com en els darrers mesos, sinó amb les obres.

Froilán Franco

SANTIAGO RUSIÑOL A L'ATENEU BARCELONÈS (1918)

No és just que, passada la incertesa entre dictadura i democràcia, no hi hagi cap veu ni de polítics ni d'intel·lectuals que reivindicuen la memòria dels nacionalistes i els republicans que varen lluitar per Catalunya i la República abans de l'any 1936 i que després el van pagar amb la seva pròpia vida. És el cas d'un català nacionalista i republicà, tarragoní, molt ben relacionat amb el mecenes sitgetà Santiago Rusiñol, el Macià Mallol i Bosch, un altre mecenes català –agent de duanes i navilier a Tarragona–, mort l'any 1960. Fa viatges a través de l'Atlàntic amb dogues de roure per als boters de la Costa Daurada i, per tant, per als inoblidables boters de la nostra vila de Sitges.

De molt jove va ser envoltat pel catalanisme d'en Valenti Almirall. Convençut de la defeció de les corporacions locals i provincials en l'ajut de la llengua i la cultura catalanes a partir de la Dictadura, va empènyer la població catalana a suplir aquell ajut soviat amb la iniciativa privada. Aquest fet nacionalista en defensa de la llengua catalana el va posar en contacte amb l'Associació Protectora

d'Ensenyança Catalana (APEC), àlies La Protectora, amb delegacions a Barcelona, Lleida, Tarragona i Sitges, fundada l'any 1899. Va ser nomenat, el dia 17 de febrer del 1918, vocal de l'APEC “per la seva estimació de l'entitat cultural catalana”.

Va posar tant d'interès per la creació d'escoles catalanes arreu de Catalunya que el dia 22 de desembre del 1918 era nomenat president d'honor de l'APEC per la seva contribució a l'expansió de la llengua catalana. Tres fets l'acrediten: a) en Macià Mallol i Bosch figura com el primer que redactava tots els documents en català, la qual cosa no tenia precedents des de feia segles. Els seus textos eren revisats personalment per en Pompeu Fabra. Aquest detall tan singular i el fet d'ésser president honorari de l'APEC així com president de l'Ateneu Barcelonès; b) en Santiago Rusiñol va decidir que, des de l'Ateneu, en Macià Mallol atengués la seva escriptura de l'obra de teatre *Els savis de Vilatrista*; c) va ser nomenat president de l'Orfeó Tarragoní, on va mostrar tant d'esforç per la cultura catalana que fins i tot figuraria entre els que reclamaven un Estatut d'Autonomia per a Catalunya (1918-1919).

L'any 1918 va ser per a en Macià Mallol i Bosch –entre Tarragona i Barcelona– un excel·lent any de maduresa, bo i establint amb el seu amic Josep Bonet la construcció de dos vaixells bessons amb dos noms del paisatge català: el Montsant i el Montseny, sota la direcció tècnica d'en Mateu Abelló. Però la seva activitat comercial va durar només fins a aquest any. I, a més de la seva dedicació a l'APEC, per als amics La Protectora, s'inicia en la vida política. És nomenat tresorer de la societat Amics de França, de la qual era president en Pere Lloret.

L'any 1920 s'inicia en l'activitat financera a la Banca Comercial de Tarragona així com a la Farinera dedicada a moldre gra i al comerç de farines. I, fervent defensor de les Juntes de Comerç, es manifesta per una Escola de Comerç a Tarragona. Serà l'any 1923, any

de l'APEC tant a Sitges com a Catalunya, que, amb el triomf d'Acció Catalana, creada l'any 1922 arran de la Conferència Nacional Catalana convocada per la Joventut Nacionalista de la Lliga, que dóna lloc a la retirada d'en Francesc Cambó, s'obre una nova etapa a Catalunya, dirigida no per una personalitat individual, sinó pel col·lectiu integrat per en Lluís Nicolau d'Olwer, en Jaume Bofill i Matas i l'Antoni Rovira i Virgili. La dictadura de Primo de Rivera va obligar en Macià Mallol i Bosch a l'actuació clandestina, però l'Acció Cultural serà el principal factor de redreçament cultural d'iniciativa privada, destinada a suplir la total defecció de les corporacions locals.

Tant grat és el treball fet per la causa catalana a través d'Acció Cultural així com per La Protectora –suprimida durant la dictadura riverenca– que l'any 1926, celebrats els Jocs Florals, es concedeix el premi “Macià Mallol” en agraïment pels ajuts financers. Un cop passada la Dictadura, en Macià Mallol i Bosch va impulsar la creació de diaris en català com ara *La Nau* així com el *Diari de Tarragona*, on només tenia la voluntat d'enaltir tant la llengua i la cultura catalanes com la ciutat de Tarragona, tot i patint la censura militar que hi exercia el comandant Landa. El *Diari* en català desapareix l'any 1938, confiscat per la CNT-FAI.

Quan l'any 1930 l'equip d'Acció Catalana se separa, bo i apareixent el Partit Catalanista Republicà com a reunificació d'Acció Catalana i Acció Republicana de Catalunya, del qual en Macià Mallol va ser protagonista, presidia la dictadura tova en Berenguer amb un govern presidit per l'almirall Aznar, el 17 de febrer de l'any 1931. El 14 d'abril de 1931, en Macià Mallol proclama la República Catalana a Tarragona com feia en Francesc Macià i Llussà a Barcelona, però convertida en Generalitat de Catalunya als tres dies, refermats pels compromisos en el Pacte de Sant Sebastià del 17 de juliol de 1930, on en Macià Mallol participava com a sotspresident. L'Antoni Rovira i Virgili era el president d'Acció Republicana de Catalunya.

Militant del Front Popular l'any 1936, com la mestra tarragonina de Reus, la Maria Ossó, mestra de Sitges, es va exiliar a França, bo i tornant-hi l'any 1947 però amb la prohibició d'instal·lar-se a Tarragona, sense cap oportunitat per defensar-se a Barcelona. La sentència deia: “Matias [sic] Mallol Bosch tiene antecedentes republicanos, diputado y senador en las legislaturas monárquicas. Elemento destacado catalanista, afiliado a 'Acción Catalana', firmando el Pacto de San Sebastián.” Segons Santiago Rusiñol, “oblidar és un error, el passat ens atrapa!” (1918).